

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Халық ауыз әдебиетінің бала тәрбиесіндегі рөлі

ЖАРИЯЛАНДЫ
15.12.2025СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/185885/**Ибраймолдаева Дарина Мырзабаевна**

«6 орта мектеп интернаты»

Жетісу облысы, Панфилов ауданы, Жаркент қаласы

Кіріспе

Халық ауыз әдебиеті – ұлттың ғасырлар бойы жинақтаған рухани тәжірибесінің, дүниетанымы мен тәрбиелік көзқарасының көрінісі. Ол ұрпақтан ұрпаққа ауызша таралып, халықтың өмір салты, моральдық ұстанымдары мен мәдени құндылықтарын сақтап келген маңызды құрал болып табылады. Қазіргі мектепке дейінгі тәрбие жүйесінде халық ауыз әдебиетін қолдану баланың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін тиімді педагогикалық әдіс ретінде ерекше мәнге ие.

Мектепке дейінгі жас – баланың тілдік қабілеті, ойлау жүйесі, эмоциялық әлемі және адамгершілік қасиеттері қалыптасатын шешуші кезең. Осы жаста халық ауыз әдебиетінің үлгілері – ертегілер, мақал-мәтелдер, жаңылтпаштар, санамақтар, жұмбақтар – баланың тәрбиесіне терең ықпал етеді. Сондықтан балабақша жағдайында халық ауыз әдебиетін оқу-тәрбие үдерісіне жүйелі түрде енгізу ғылыми-педагогикалық тұрғыдан өзекті мәселе болып табылады.

Негізгі бөлім

Халық ауыз әдебиетінің бала тәрбиесіндегі рөлі ең алдымен оның тілдік дамуына әсер етуімен айқындалады. Ауыз әдебиеті үлгілері көркем әрі бейнелі тілмен баяндалатындықтан, баланың сөздік қорын байытып, дұрыс сөйлеу дағдыларын қалыптастырады. Ертегілер мен тақпақтар арқылы бала жаңа сөздерді меңгеріп, сөйлем құрау қабілетін жетілдіреді. Жаңылтпаштар мен санамақтар дыбыстарды дұрыс айтуға, сөйлеу мүшелерін жаттықтыруға мүмкіндік береді, бұл мектепке дейінгі жастағы тіл дамуы үшін аса маңызды.

Халық ауыз әдебиеті баланың танымдық дамуына да зор ықпал етеді. Жұмбақтар

баланы ойлануға, салыстыруға, талдауға үйретсе, ертегілер арқылы бала қоршаған әлем туралы алғашқы түсініктерді меңгереді. Ертегі кейіпкерлерінің әрекеттерін талдау баланың логикалық ойлауын, қиялын және елестету қабілетін дамытады. Сонымен қатар, ертегілердегі жақсылық пен жамандықтың күресі баланың моральдық түсініктерінің қалыптасуына негіз болады. Баланың адамгершілік тәрбиесінде халық ауыз әдебиетінің орны ерекше. Мақал-мәтелдер мен ертегілерде адалдық, еңбексүйгіштік, батылдық, әділдік сияқты құндылықтар көрініс табады. Балабақшада осы үлгілерді қолдану арқылы балаға дұрыс мінез-құлық нормалары түсіндіріледі. Ертегі кейіпкерлерінің іс-әрекеті арқылы бала жақсы мен жаманды ажыратуға, өз мінез-құлқын бағалауға үйренеді. Бұл оның тұлғалық дамуына оң ықпал етеді.

Халық ауыз әдебиеті баланың эмоциялық және психологиялық дамуын да қолдайды. Ертегілер мен өлеңдер баланың сезім әлемін байытып, эмоцияларын тануға және білдіруге көмектеседі. Халықтық шығармалардың жылы әрі таныс мазмұны балада қауіпсіздік сезімін қалыптастырып, психологиялық тұрақтылықты қамтамасыз етеді. Әсіресе бесік жырлары мен халық әндері баланың эмоциялық саулығын нығайтып, тыныштандыратын әсерге ие. Әлеуметтік тұрғыдан алғанда, халық ауыз әдебиеті баланың қоғаммен қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Топтық әңгімелеу, ертегіні бірге тыңдау және талқылау барысында бала өз ойын айтуға, өзгелерді тыңдауға үйренеді. Бұл коммуникативтік дағдылардың дамуына, өзара сыйластық пен ынтымақтастықтың қалыптасуына негіз болады.

Балабақша жағдайында халық ауыз әдебиетін тиімді қолдану тәрбиешінің кәсіби шеберлігіне байланысты. Тәрбиеші шығармаларды баланың жас ерекшелігіне сай іріктеп, оны ойын, драмаландыру, сахналау сияқты әдістермен ұштастыруы қажет. Ертегіні рөлге бөліп ойнау баланың шығармашылық қабілетін дамытып, көркемдік қабылдауын жетілдіреді. Сонымен қатар, ата-анамен бірлесіп халық ауыз әдебиетін қолдану тәрбиелік әсерді күшейтеді. Халық ауыз әдебиеті ұлттық тәрбие берудің маңызды құралы ретінде де қарастырылады. Ана тілінде ұсынылған халықтық шығармалар баланың ұлттық сана-сезімін қалыптастырып, туған мәдениетіне деген құрметін арттырады. Бұл баланың рухани-мәдени дамуын қамтамасыз етіп, ұлттық болмыстың сақталуына ықпал етеді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, халық ауыз әдебиеті – бала тәрбиесінің тиімді әрі жан-жақты құралдарының бірі болып табылады. Ол баланың тілдік, танымдық, адамгершілік, эмоциялық және әлеуметтік дамуына кешенді әсер етеді. Мектепке дейінгі тәрбиеде халық ауыз әдебиетін жүйелі әрі мақсатты қолдану баланың тұлғалық дамуына берік негіз қалайды.

Балабақша тәжірибесінде халық ауыз әдебиетін оқу-тәрбие үдерісіне кеңінен енгізу

баланың рухани бай, ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, жан-жақты дамыған тұлға болып қалыптасуына мүмкіндік береді. Сондықтан халық ауыз әдебиетін сақтау және оны педагогикалық тұрғыдан тиімді пайдалану – мектепке дейінгі тәрбиенің маңызды міндеттерінің бірі болып саналады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

1. **Жұмабаева Ә., Қожахметова К.** Мектепке дейінгі педагогика. – Алматы: «Мектеп», 2019.
2. **Омарова Б.** Халық ауыз әдебиеті және бала тәрбиесі. – Алматы: «Атамұра», 2018.
3. **Нұрғалиева Г.Қ.** Балабақшадағы тіл дамыту әдістемесі. – Алматы: «Білім», 2017.
4. **Құлманова Р.** Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиелік жұмыстарды ұйымдастыру. – Алматы: «Рауан», 2019.
5. **Сағындықова А.Т.** Ұлттық тәрбие және халық ауыз әдебиеті. – Алматы: «Өрлеу», 2020.
6. **«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту» журналы.** Ғылыми-әдістемелік басылым, №3, 2021.
7. **«Балабақша әлемі» журналы.** Республикалық ғылыми-практикалық журнал, №2, 2020.
8. **Әуезов М.** Қазақ халық ертегілері және тәрбиелік мәні. – Алматы: «Қазақ университеті», 2016.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.